

UOT: 631.1.017

BİTKİÇİLİKDƏ AİLƏ-KƏNDLİ TƏSƏRRÜFATLARININ MİNİMUM ZƏRURİ ÖLÇÜLƏRİ: YAŞAYIŞ MİNİMUMU MEYARI ÜZRƏ YANAŞMA

Namiq Ələvsət oğlu Şal buzov, i.ü.f.d.,

Aqrar Tədqiqatlar Mərkəzi, direktor müavini

Tel.: (55)-512-01-59; e-mail: namiq.shal buzov@atm.gov.az

Xülasə

Məqalədə kənd yerlərində yaşayan əhalinin ailə təsərrüfatlarının minimum ölçülərinin müəyyənləşdirilməsi istiqamətində araşdırma aparılmışdır. Təsərrüfatın minimum ölçülərinin müəyyənləşdirilməsi üçün kənd yerlərində yaşayan bir ailənin minimum istehlak normalarına uyğun qidalanmasının təmin edilməsindən ötrü tələb olunan maliyyə vəsaitlərinin və digər zəruri istehlak xərclərinin cəmi hesablanmışdır. Daha sonra isə kənd təsərrüfatının bitkiçilik sahəsində əsas istehsal istiqamətləri üzrə məhsuldarlıq, maya dəyəri və satış qiyməti göstəriciləri əsasında bir təsərrüfatın minimum ölçüləri müəyyənləşdirilmişdir.

***Açar sözlər:** yaşayış minimumu, təsərrüfat, kənd, ailə, kiçik, istehsal, istehlak, səbət, ərzaq, təsərrüfat ölçüsü, gəlir, mənfəət.*

Giriş

Kənd təsərrüfatı ölkənin sosial-iqtisadi həyatında mühüm əhəmiyyət kəsb edən sahələrdən biri kimi diqqət mərkəzindədir. Ölkə əhalisinin 47 faizdən çox hissəsinin kənd yerlərində yaşaması, məşğul əhalinin 36 faizdən çox hissəsinin məhz kənd təsərrüfatı fəaliyyəti ilə məşğul olması sosial baxımdan kənd təsərrüfatının bir sektor kimi əhəmiyyətini daha da artırır. Belə ki, kənd təsərrüfatının funksiyalarından biri də kənd yerlərinin inkişafı, kənd yerlərində yaşayan əhalinin sosial vəziyyətinin daha da yaxşılaşdırılmasına töhfə verməkdən ibarətdir.

Təhlillər göstərir ki, hazırda ölkədə fəaliyyət göstərən kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalçılarının strukturunda kiçik təsərrüfatlar üstünlük təşkil edir. Dövlət Statistika Komitəsinin məlumatlarına görə, hazırda ölkədəki kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalçılarının 81.9 faizini torpaq sahəsi 2 hektaradək olan təsərrüfatlar təşkil edir. Amma həmin təsərrüfatların kiçikölçülü olması ailənin istehlak xərclərini qarşılamağa imkan verirmi? Bu sualı cavablandırmaq üçün əsaslandırılmış hesablamaların aparılması tələb olunur. Eyni zamanda, təsərrüfatın zəruri ölçüsünü müəyyənləşdirmək üçün ilk öncə hansı amillərin nəzərə alınmalı olduğunu müəyyənləşdirmək tələb olunur.

Bu baxımdan müxtəlif amillər nəzərə alınaraq kənd təsərrüfatı məhsulları istehsal subyektlərinin ölçülərinin müəyyənləşdirilməsi aktual xarakter daşıyan problemlərdən biri kimi qiymətləndirilmişdir və bu araşdırma qeyd edilən problemin həlli istiqamətində töhfə vermək üçün aparılmışdır.

Problemin öyrənilmə vəziyyəti

Təsərrüfatların zəruri ölçülərinin müəyyənləşdirilməsi problemi aqrar sahədə tədqiqat aparən alimlərin və kənd təsərrüfatı sahəsində siyasətin formalaşdırılması ilə məşğul olan siyasətçilərin daim diqqət mərkəzində olmuşdur. Problemə yanaşmalar müxtəlif olduğuna görə təsərrüfatların ölçüləri ilə bağlı fikirlər də müxtəlif olmuşdur. Bəzi tədqiqatçılar iri təsərrüfatların daha məqsədəuyğun olduğunu qeyd edərkən, bəziləri kiçik təsərrüfatların mövcudluğunun zəruri olduğunu göstərirlər. Bir sıra tədqiqatçılar isə təsərrüfatın müasir texnologiyalarla təmin edilmə səviyyəsini daha çox qabardaraq təsərrüfatın fiziki ölçüsünün rolunun zaman keçdikcə azaldığını göstərirlər.

Avropa Birliyində ilk dəfə “Ümumi Kənd Təsərrüfatı Siyasəti” ideyasını irəli sürən Sikko Mansholt hələ keçən əsrin 50-60-cı illərində Avropada ərzaq təhlükəsizliyinin təmin edilməsi, kənd təsərrüfatının davamlı inkişafının təmin edilməsi üçün əsaslı islahatların və modernləşmənin zəruriliyini göstərirdi. Ümumi Kənd Təsərrüfatı Siyasətinin tərkib elementlərindən biri isə ondan ibarət idi ki, sosial-iqtisadi baxımdan qeyri-səmərəli və davamlı olmayan kiçikölçülü təsərrüfatlar böyük təsərrüfatlara çevrilməlidirlər. Bu onunla əsaslandırılırdı ki, həmin kiçikölçülü təsərrüfatlar gec-tez sıradan çıxacaqlar. Plana görə də 5 milyona yaxın kiçik təsərrüfatın fəaliyyətini dayandırması və onlara məxsus torpaq sahələrinin digər təsərrüfatlar arasında bölüşdürülməsi, beləliklə də daha böyük təsərrüfatların formalaşması nəzərdə tutulurdu (4).

Azərbaycanda da aqrar islahatlar və torpaqların özəlləşdirilməsindən sonra bu məsələ aktuallaşdı. Məsələnin aktuallığı ilə əlaqədar olaraq bir sıra alimlər bu istiqamətdə araşdırmalar aparsalar da, Azərbaycanda torpaq islahatından sonra formalaşmış təsərrüfat subyektlərinin ölçüləri ilə bağlı problemlər az öyrənilmişdir. Bu istiqamətdə araşdırma aparən əsas alimlərdən biri olan N.V.Əlibəyov qeyd etmişdir ki, kiçik ölçülü təsərrüfatlar dayanıqlı olmur və nəticədə rəqabətə tab gətirməyərək sıradan çıxır. Təsərrüfatların ölçülərinin müəyyənləşdirilməsi üçün əsas amil kimi istehsal olunan məhsulun dəyərini nəzərə alınmasını təklif edən tədqiqatçı eyni zamanda torpaq və bir sıra digər amillərin də xüsusi rol oynadığını və ümumiyyətlə təsərrüfatların optimal ölçülərinin müəyyənləşdirilməsi üçün çoxlu amillərin nəzərə alınmasının zəruriliyini göstərir (1). Yerquruluşu və torpaq münasibətləri sahəsində təcrübəli tədqiqatçılardan biri olan R.M.Quliyev torpaqlardan istifadənin səmərəliliyinin artırılması baxımından böyük təsərrüfatların formalaşdırılmasını zəruri hesab edir. Böyük təsərrüfatların formalaşdırılmasının zəruriliyini onunla əsaslandırır ki, təsərrüfatların ölçülərinin kiçik olması texnoloji əməliyyatların vaxtında yerinə yetirilməsini ləngidir, kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalı üçün lazım olan xərclərin həcmi artırmaqla son nəticədə məhsulların maya dəyərini artırır, eyni zamanda torpaqlardan tam, dolğun və səmərəli istifadə yollarında böyük əngəllər yaradır (3).

Aqrar iqtisadçı alim İ.H.İbrahimov isə kənd təsərrüfatında kiçik sahibkarlıq formalarının yaradılmasını məqsədəuyğun sayır. Amma belə sahibkarlıq formalarının yaradılması zamanı hər bir bölgə üzrə istehsalın spesifik xüsusiyyətlərinin nəzərə alınmasının zəruri olduğunu qeyd edir (2).

Göründüyü kimi, kənd təsərrüfatı istehsalı ilə məşğul olan təsərrüfatların ölçüləri ilə bağlı fikirlər müxtəlifdir. Hər bir fikir müxtəlif arqumentlərə və amillərə əsaslanaraq yürüdülmüşdür.

Təhlil və nəticə

Düşünürük ki, aqrar istehsalda təsərrüfatların ölçülərinin müəyyənləşdirilməsi məsələsinə onların minimum ölçülərinin təyin olunması baxımından yanaşılması xüsusi maraq doğurur. Belə ki, kənd yerlərində yaşayan əhəlinin sosial vəziyyətinin yaxşılaşması onların gəlirlərindən birbaşa asılıdır. Bu

baxımdan kənd yerlərində yaşayan ailələrin aylıq gəlirlərinin zəruri minimum həcmnin təmin edilməsi nəzərə alınmaqla təsərrüfatların ölçülərinin müəyyənləşdirilməsi məsələsinə baxıla bilər.

Təsərrüfatların minimum ölçülərinin müəyyənləşdirilməsindən öncə bu sahədə faktiki vəziyyətin araşdırılmasına ehtiyac yaranır. Dövlət Statistika Komitəsinin son kənd təsərrüfatı siyahıyaalmasının nəticələrinə görə, ölkədə kiçik təsərrüfatların xüsusi çəkisi kifayət qədər yüksəkdir.

Cədvəl 1. Ölkə üzrə təsərrüfatların torpaq sahəsinə görə qruplaşdırılması

	Bütün təsərrüfat kateqoriyaları		Kənd təsərrüfatı ilə məşğul olan müəssisələr		Fərdi sahibkar, ailə-kəndli və ev təsərrüfatları	
	Sayı, vahid	Sahəsi, ha	Sayı, vahid	Sahəsi, ha	Sayı, vahid	Sahəsi, ha
Torpaq sahəsi olan təsərrüfatlar	1,352,121	2,362,024	1,385	314,455	1,350,736	2,047,569
<i>O cümlədən:</i>						
- < 0.1 ha	360,733	18,115	101	2	360,632	18,113
0.1 - < 0.2 ha	119,080	15,540	15	2	119,065	15,538
0.2 - < 0.5 ha	183,446	60,458	25	7	183,421	60,451
0.5 - < 1 ha	216,855	153,591	27	18	216,828	153,573
1 - < 2 ha	227,796	321,005	54	66	227,742	320,938
2 - < 3 ha	107,889	260,622	42	94	107,847	260,528
3 - < 4 ha	54,126	185,187	31	97	54,095	185,090
4 - < 5 ha	27,003	119,416	17	71	26,986	119,345
5 - < 10 ha	37,553	249,258	99	659	37,454	248,599
10 - < 20 ha	9,857	124,116	169	2,374	9,688	121,742
20 - < 50 ha	4,426	126,497	276	7,633	4,150	118,864
50 - < 100 ha	1,716	108,179	160	10,569	1,556	97,610
100 - < 200 ha	891	114,877	147	19,357	744	95,520
200 - < 500 ha	556	157,611	136	41,406	420	116,205
500 - < 1000 ha	114	71,215	35	23,476	79	47,738
1000 - < 2500 ha	53	72,754	30	45,513	23	27,241
2500 və daha çox	27	203,584	21	163,111	6	40,472

Mənbə: Dövlət Statistika Komitəsi

Cədvəldən göründüyü kimi, ümumi təsərrüfatların içində kiçik təsərrüfatların xüsusi çəkisi daha böyükdür. Ümumi təsərrüfatların 4/5 hissəsindən çoxunun torpaq sahəsi 2 hektardan azdır. Həmin təsərrüfatların sərəncamında olan torpaqların ümumi torpaqlarda xüsusi çəkisi isə 24.1 faizdir.

Təsərrüfatların 13.9 faizi isə 2-5 hektar arasında torpaq sahəsinə malik olmuşdur. Bu qrupa aid təsərrüfatların sərəncamındakı torpaq sahəsi ümumi torpaq sahəsinin 23.9 faizini təşkil etmişdir.

Ümumilikdə isə göründüyü kimi, həm təsərrüfatların, həm də torpaq sahələrinin strukturunda 5 hektardan aşağı olanların xüsusi çəkisi daha yüksəkdir.

Ailənin istehlak xərclərini qarşılamaq baxımından təsərrüfatların kiçikölçülü olması məqbul sayıla bilərmi? Bu sualın cavablandırılması üçün bir-biri ilə qarşılıqlı əlaqədar olan iki göstəricinin müəyyənləşdirilməsi zəruridir:

- kənd yerlərində ev təsərrüfatlarının illik zəruri istehlak xərclərinin həcmi;
- istehlak xərclərinə uyğun olaraq təsərrüfatların minimal ölçüləri.

İlk olaraq kənd yerlərində yaşayan əhalinin aylıq gəlirləri nə qədər olmalıdır sualının cavablandırılmasına çalışaq. Bu məqsədlə iki meyardan istifadə edəcəyik:

- minimum istehlak səbəti üzrə əsas növ ərzaq məhsullarının illik istehlak normaları.
- əhalinin əsas sosial-demografik qrupları üzrə yaşayış minimumunun məbləği.

İlk olaraq Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinin 2014-cü il 6 iyun tarixli 182 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş “Minimum istehlak səbəti üzrə əsas növ ərzaq məhsullarının illik istehlak normaları” əsasında aparılmış hesablamalardan istifadə edəcəyik. Eyni zamanda, hesablamalar üçün kənd yerlərində ev təsərrüfatlarının orta ölçüsü də əsas göstəricilərdən biri kimi çıxış edir. Rəsmi statistikaya görə, 2018-ci ildə ölkənin kənd yerlərində ev təsərrüfatlarının orta ölçüsü 4.83 nəfər olmuşdur (7).

Cədvəl 2. Minimum istehlak normaları nəzərə alınaraq kənd yerlərində ev təsərrüfatlarının orta ölçüsünə görə tələb olunan illik istehlak xərcləri, manat

	Orta hesabla bütün əhalinin hər nəfəri üçün minimum istehlak norması, kq	Ev təsərrüfatlarının orta ölçüsünə görə illik tələbat*, kq	Məhsulların orta illik qiymətləri, manat	İllik istehlak xərcləri, manat
Çörək və çörək məhsulları (una çevirməklə)	126.1	609.1	1.0	621.2
Kartof	50.6	244.4	0.7	163.7
Tərəvəz (xiyar, pomidor)	48.5	234.3	0.7	173.3
Bostan məhsulları (qarpız)	48.5	234.3	0.3	77.3
Meyvə və giləmeyvə (alma)	46.0	222.2	1.5	328.8
Ət və ət məhsulları	31.5	152.1	4.3	654.2
Süd və süd məhsulları (südə çevirməklə)	232.4	1122.5	0.8	909.2
Balıq və balıq məhsulları	7.7	37.2	5.2	193.0
Yumurta	153	739.0	0.2	110.8
Şəkər və qənnadı məmulatları (şəkərə çevirməklə)	17.4	84.0	1.8	150.4
Bitki yağları, marqarin və digər piylər	9.8	47.3	2.8	134.0
Kərə yağı	6.7	32.4	16.0	517.1
Digər istehlak xərcləri, manat**				5523.6
Cəmi				9556.6

Mənbə: Dövlət Statistika Komitəsinin 2018-ci ilə olan məlumatları.

* Ev təsərrüfatlarının orta ölçüsü 4.83 nəfər götürülmüşdür.

**Digər istehlak xərclərinə ərzaq məhsullarına, alkoqollu içkilərə və tütiün məmulatlarına xərclər daxil edilməmişdir.

Hesablamalara görə, müəyyənləşdirilmişdir ki, kənd yerlərində yaşayan bir ailənin minimum istehlak normalarına uyğun qidalanması üçün gəliri 9556.6 manat olmalıdır. Tərəvəz, bostan məhsulları, meyvə və giləmeyvə üzrə hesablamalarda ölkə üçün xarakterik olan məhsullar götürülmüşdür. Müəyyənləşdirilmiş göstəriciyə ərzaq məhsullarına çəkilən xərclərlə yanaşı, digər istehlak xərcləri də daxil edilmişdir. Digər istehlak xərcləri rəsmi statistikada verilmiş ev təsərrüfatlarının istehlak xərclərinin strukturuna uyğun götürülmüşdür.

Bu baxımdan kənd yerlərində yaşayan əhalinin minimum illik gəlirlərinin müəyyənləşdirilməsi üçün istifadə ediləcək digər göstərici əhalinin əsas sosial-demoqrafik qrupları üzrə yaşayış minimumunun məbləğidir. 2018-ci il üçün yaşayış minimumu ölkə üzrə 173 manat, 2019-cu il üçün yaşayış minimumu ölkə üzrə 180 manat, 2020-ci il üçün yaşayış minimumu ölkə üzrə 190 manat təşkil etmişdir. Əvvəlki hesablamaların 2018-ci ilin göstəriciləri üzrə aparıldığını nəzərə alaraq bu meyar üzrə də hesablama 2018-ci ilin göstəricisi əsasında aşağıdakı kimi aparılmışdır:

$$\text{kənd yerlərində ev təsərrüfatlarının orta ölçüsü} \times \text{2018-ci il üçün ölkə üzrə yaşayış minimumu} \times 12 = 10027.1 \text{ (manat)}$$

Qeyd olunan formul üzrə hesablama apardıqda kənd yerlərində yaşayan 1 ailənin illik gəlirlərinin həcmi 10027.1 manat təşkil edir.

Beləliklə, hesablamalar nəticəsində kənd yerlərində yaşayan ailələrin minimum tələb olunan gəlirləri ilə bağlı iki göstərici əldə etdik:

Minimum istehlak normaları nəzərə alınaraq – 9556.6 manat

Əhalinin əsas sosial-demoqrafik qrupları üzrə yaşayış minimumu nəzərə alınaraq - 10027.1 manat

Bu göstəricilər arasında əhalinin əsas sosial-demoqrafik qrupları üzrə yaşayış minimumu üzrə göstəricinin nəzərə alınması daha məqsəduyğun hesab edilmişdir. Yəni kənddə yaşayan bir ailənin illik tələb olunan gəlirlərinin həcmi 10027.1 manat götürülmüşdür.

Bir ailənin illik tələb olunan gəlirlərinin həcmi müəyyənləşdirildikdən sonra növbəti addım bu gəlirlərin təmin edilməsi üçün təsərrüfatların ölçülərinin təyin olunmasıdır. Bu göstərici əsas bitkiçilik məhsullarının məhsuldarlıq göstəriciləri, maya dəyəri və satış qiymətləri nəzərə alınaraq hesablanmışdır.

Cədvəl 3. İstehlak xərclərinə uyğun istehsal istiqamətləri üzrə təsərrüfatların minimal ölçüləri, ha

	Məhsuldarlıq, s/ha	Maya dəyəri, manat/s*	Satış qiyməti, manat/s*	1 hektardan mənfəət, manat	Təsərrüfatın minimal ölçüsü, ha
Dənli bitkilər	30.0	12.8	27.5	439.5	22.8
Çəltik	30.0	15.6	76.7	1831.5	5.5
Şəkər çuğunduru (emal üçün)	350.0	4.4**	5.8**	493.5	20.3
Tütün	19.0	62.4	200.7	2627.1	3.8
Kartof	149.0	31.1	50.3	2868.3	3.5

Tərəvəz (açıq torpaqda)	162.0	15.8	29.4	2206.4	4.5
Bostan məhsulları	191.0	10.4	16.8	1228.1	8.2
Meyvə və giləmeyvə	68.0	14.7	46.4	2155.6	4.7
Üzüm	92.8	33.3	43.6	956.8	10.5

Mənbə: Dövlət Statistika Komitəsinin 2018-ci ilə olan məlumatları.

**Məlumatlar Dövlət Statistika Komitəsinin "Fərdi sahibkar təsərrüfatları" üzrə məlumatlarıdır.*

*** 2018-ci ilin məlumatı olmadığı üçün 2017-ci ilin məlumatı götürülüb.*

Hesablamalar nəticəsində müəyyənləşdirilmişdir ki, bir sıra məhsul qrupları üzrə təsərrüfatların tələb olunan minimal ölçüləri 10 hektara yaxın və daha yüksəkdir. Yalnız dörd qrup üzrə təsərrüfatın tələb olunan minimal ölçüsü 5 hektardan aşağı olmuşdur. Ən aşağı ölçülər tütün və kartof istehsalı ilə məşğul olan təsərrüfatlara aid olmuşdur. Yəni əgər təsərrüfat tütün və ya kartof istehsalı ilə məşğul olursa, müvafiq olaraq 3.8 və 3.5 hektar torpaq sahəsi kifayət edir ki, ailənin illik 10027.0 manat gəliri (istehsalla bağlı kənar xərcləri çıxmaqla) təmin edilsin.

Açıq torpaqda tərəvəz istehsalında bu göstərici 4.5 hektar, meyvə və giləmeyvə istehsalında 4.7 hektar təşkil edir.

Qeyd edilməlidir ki, qruplar daxilində məhsullar üzrə müvafiq göstəricilər əhəmiyyətli dərəcədə fərqlənə bilər. Bununla belə, qeyd edilən qaydada aparılan hesablamaların nəticələri ümumi oriyentir üçün məqbul sayıla bilər.

Nəticə

Araşdırma nəticəsində müəyyənləşdirilmişdir ki, ölkədə fəaliyyət göstərməkdə olan ümumi ailə-kəndli təsərrüfatlarının 80 faizindən çoxunun ölçüləri yaşayış minimumu meyarına uyğunluq baxımından tələb olunandan kiçikdir.

Qeyd olunanlara uyğun olaraq aşağıdakıların nəzərə alınması məqsədəuyğun hesab edilir:

- *kənd yerlərində ailənin yaşayış minimumuna uyğun gəlirlərini tam təmin etmək üçün ailə-kəndli təsərrüfatının ölçüsü 3.5 hektardan yuxarı olmalıdır.*
- *hazırda ümumi təsərrüfatların 81.9 faizinin torpaq sahəsi 2 hektardan azdır ki, həmin torpaq sahəsindən əldə edilən mənfəət ailənin yaşayış minimumuna uyğun gəlirlərini tam təmin etmir.*
- *ailə-kəndli təsərrüfatlarının mümkün qədər şaxələndirilməsi və bir-biri ilə qarşılıqlı əlaqədə olan fəaliyyətlərin formalaşdırılması dəstəklənməlidir.*
- *kənd yerlərində alternativ fəaliyyət istiqamətlərinin inkişafının dəstəklənməsi ilə torpaqların konsolidasiyasına nail olunmalıdır.*

- *kənd yerlərində yaşayan əhali qrupunun əsas məşğuliyyətinin kənd təsərrüfatı olduğuna görə bu fəaliyyət növünə professional yanaşma təmin edilməli, kommersiya əsaslı fəaliyyət formalaşdırılmalıdır.*
- *bütün torpaq mülkiyyətçilərinin kənd təsərrüfatına bir biznes sahəsi kimi yanaşması və ailə gəlirlərinin formalaşdırılması mənbəyi kimi baxması təşviq edilməlidir.*

Ədəbiyyat siyahısı

1. N.V. Əlibəyov. “Təsərrüfat subyektlərinin səmərəli fəaliyyətinin iqtisadi mexanizmi (monoqrafiya)”, Bakı – 2014, 404 səh.
2. İ.H. İbrahimov. “Kənd təsərrüfatının inkişafı və formalaşması problemləri (monoqrafiya)”, Bakı – 2005, 360 səh.
3. R.M. Quliyev. “Yerquruluşu, yerquruluşunun elmi əsasları” I cild, Bakı-“MBM”, 2007
4. <https://www.cvce.eu/en/collections/unit-content/-/unit/02bb76df-d066-4c08-a58a-d4686a3e68ff/9180e790-2f28-4b7b-b627-9f18688a123d>
5. <https://www.stat.gov.az/source/agriculture/>
6. https://www.stat.gov.az/source/food_balances/
7. https://www.stat.gov.az/source/budget_households/
8. <https://president.az/articles/35202>
9. <https://president.az/articles/31212>
10. <http://www.e-qanun.az/framework/37455>

PhD., Namig Alovzat oğlu Shalbuzov

Agricultural Economics Research Center, deputy director

The minimum size of households in the crop production: standard approach by criteria of minimum life

Summary

The identification of the minimum size definition of the households in rural areas were investigated in the article. To determine the minimum farm size, the total amount of financial resources and other necessary consumption expenditures needed to provide food for a family living in rural areas in accordance with the minimum consumption standards were calculated. Then, the minimum farm size was determined based on the indices of productivity, cost and sales prices of the main production facilities in the crop production sector.

Keywords: *cost of living, household, village, family, small, production, consumption, basket, food, farm size, income, profit.*

Д.ф.э.н., Шалбузов Намик Аловсат оглы

Центр Аграрных Исследований, заместитель директора

**Минимальные необходимые размеры семейно-фермерских хозяйств в растениеводстве:
подход по критерию прожиточного минимума**

Резюме

В статье было проведено исследование по определению минимальных размеров семейных хозяйств населения, проживающих в сельской местности. Для определения минимальных размеров хозяйства была рассчитана сумма финансовых средств и других необходимых потребительских расходов, необходимых для обеспечения питания семьи, проживающей в сельской местности, в соответствии с минимальными нормами потребления. Затем были определены минимальные размеры одного хозяйства на основе показателей урожайности, себестоимости и цены продажи по основным направлениям производства в сфере растениеводства сельского хозяйства.

Ключевые слова: *прожиточный минимум, хозяйство, село, семья, малый, производство, потребление, корзина, еда, размер хозяйства, доход, прибыль.*